

Mir i sigurnost u jugoistočnoj Europi

MLADEN STANIČIĆ*

Sažetak

Globalizacija je dovela do urušavanja bipolarnog sustava međunarodnih odnosa, koji je bio i osnova strukture globalne sigurnosti na tehnološkim temeljima masovne proizvodnje kao načina proizvodnje u to vrijeme. Promjenom načina proizvodnje od masovnog u fleksibilni, pokazala se potreba za izgradnjom novoga sustava globalne sigurnosti na tehnološkim temeljima fleksibilne proizvodnje, te na temeljima političkih implikacija globalizacije. Prema mnogim se indicijama može zaključiti da se upravo takav novi sustav globalne sigurnosti počeo formirati onoga dana kad je prva NATO bomba pala na Srbiju, što znači da se počeo stvarati baš u jugoistočnoj Europi, dakle u regiji u kojoj se početkom stoljeća upalio fitilj svjetskih ratova i koji bi, da nije bilo ove intervencije, još uvijek prijetio. Intervencija, koja je doduše novost u poslijeratnim međunarodnim odnosima i koja je zbog toga otvorila mnoga nova pitanja, utrla je naime put ostvarenju projekta Europe 21. stoljeća. Taj je projekt, koji se zasniva na prilagodbi međunarodnih odnosa uvjetima globalizacije, a čiji se prvi obrisi upravo formiraju na prostoru jugoistočne Europe, u izrazitom interesu Hrvatske i glavni je jamac očuvanja njezine neovisnosti i suvereniteta.

1. Uvod

Iako globalizacija nije samo gospodarski fenomen, najčešće se o njoj ipak raspravlja u gospodarskom kontekstu, kao materijalnoj osnovi njezina širenja i na druga područja. Fenomen globalizacije često se poistovjećuje s globalnim gospodarstvom, iako analiza procesa povezivanja svjetskoga gospodarstva pokazuje da to ipak nije jedinstveni fenomen, iako postoje neka zajednička obilježja. Pođe li se od većine definicija (Bornschiefer, Chase-Dunn, Dicken, Strange, Jessop, Kaul¹), globalizacija je proces povezivanja industrijskih i financijskih aktivnosti na svjetskom tržištu, na osnovi znanstveno-tehnološke i informacijsko-komunikacijske revolucije, a s pomoću mreže transnacionalnih kompanija. Globalno gospodarstvo, na drugoj strani, reducirano je na proces takvog povezivanja, kooperiranja, integriranja i ujedinjavanja gospodarskih subjekata i nacionalnih ekonomija kojima svjetsko gospodarstvo gubi svoja tradicionalna regionalna, državna, antagonistička i suparnička obilježja toliko da postaje jedinstvenom gospodarskom cjelinom. Ako se dakle te dvije definicije povežu, može se reći da

* Mladen Staničić, ravnatelj Instituta za međunarodne odnose, Zagreb.

¹ Vidi popis literature!

je globalno gospodarstvo postojalo već i prije, dakle barem od vremena imperijalizma, a znanstveno-tehnološka i informacijsko-komunikacijska revolucija uvela je globalno gospodarstvo u proces globalizacije. Globalno je gospodarstvo osnova, a globalizacija nadgradnja, jer je šira od gospodarskih odnosa i ima mnogo elemenata politike, kulture, socijalnih odnosa, dakle predstavlja cijeli skup, tj. kompletnost međunarodnih odnosa na višoj fazi tehnološkog razvoja zasnovanog na fleksibilnom načinu proizvodnje.

Globalizacija i internacionalizacija tehnoloških i financijskih transakcija pokazale su se, međutim, kao suviše isprepleten proces da bi mogao biti koordiniran iz jednoga centra. Znanstveno-tehnološka i informacijsko-komunikacijska revolucija stvorile su, naime, osnovu za promjenu načina proizvodnje kao sustava gospodarske djelatnosti kojim je određen položaj čovjeka u materijalnoj djelatnosti i radu. Način proizvodnje ovisi o stupnju razvoja tehnologije, porastu produktivnosti rada i odnosu prema radu u konkretnom proizvodnom procesu. Informatička revolucija kao suvremena tehnološka revolucija, korjenito je promijenila sveukupnu materijalnu osnovu društvenoga života i razvoja uvođenjem, proizvodnim iskorištavanjem i permanentnim revolucioniranjem novih energetskih izvora, sredstava za proizvodnju i proizvodnih snaga: mikroelektronike, fotonike, računala, televizora, robota, videouređaja, umjetnih sirovina, telematike, biotehnologije, umjetne inteligencije i sl. Temelj je aktualnog povijesnog zaokreta od masovnog u fleksibilni način proizvodnje, od industrijskog društva k postindustrijskom društvu. Masovni način proizvodnje razvio se naime pomoću široke primjene električne energije kao pogonske snage te uporabom mehanizacije s razgranatom znanstvenom organizacijom rada i primjenom tekuće vrpce u proizvodnim procesima. Takva proizvodnja povećala je produktivnost rada i omogućila brži tehnički napredak te je zatim postala uvjet i temelj potrošačkog društva ili masovnog društva zasnovanog na masovnoj proizvodnji i ustaljenoj potrošnji velikih količina istovrsnih proizvoda. To je već bio veliki napredak prema obrtničkoj proizvodnji. Fleksibilni način proizvodnje novi je iskorak u kojem se visokom informatičkom tehnologijom svaki proizvod lako i brzo isporučuje u više modela i varijanti, s istim proizvodnim troškovima. Obrtnička proizvodnja isporučivala je pojedinačne proizvode po narudžbi određenoga kupca, a temeljila se na jednostavnim alatima i ručnome radu proizvođača. Masovna industrijska proizvodnja bila je suprotna i obrtničkoj i suvremenoj fleksibilnoj proizvodnji, jer je isporučivala iste proizvode, strogo uniformirane i standardizirane, u velikim serijama za nepoznatog kupca. Nasuprot tome, glavna karakteristika fleksibilnog načina proizvodnje jest u fleksibilnosti organizacija, prilagodljivosti programa, elastičnosti poslovne politike i mobilnosti faktora proizvodnje.² Težište konkurentnosti pomaknuto je s cijena na tehnološke sadržaje, kvalitetu, dizajn, rokove isporuke, servisiranje, na financijsku podršku izvoznih programa. Najvažniji tokovi međunarodne raspodjele vrijednosti manje su vezani za dobra u korist sve izraženije dominacije usluga, kapitala, znanja i visokosofisticiranih roba. Stoga je u središtu novog načina proizvodnje – pojedinac, tj. njegova individualnost i kreativnost. On postaje autonoman entitet, koji investira u vlastito obrazovanje radi povećanja vlastite tržišne vrijednosti. On to mora, jer ga nove koncepcije poslovanja tjeraju da postane upravljač vlastite sudbine, koju mora vezati uz veće i modernije znanje i postizanje veće sposobnosti za vlastiti marke-

² Zahvaljujući fleksibilnom sustavu, od primjerice 10.000 novih proizvoda tvornice Toyota samo ih je 38 jednakih.

ting. Ove koncepcije ovise o pojedincu, njegovom znanju i kreativnosti, a istovremeno ga tjeraju da se usavršava i sve više preuzima vlastiti poslovni rizik. Dolazi do prave organizacijske i mentalne revolucije u privredi. To ujedno zaoštrava konkurenciju na tržištu radne snage – prednost dobivaju specijalizirani stručnjaci, izuzetni organizatori, menadžeri, dok prosječni činovnici i radnici sve teže pronalaze posao. Od njih se očekuje da donose poslovne odluke dolje na terenu, da ih onda u raspravama i konzultacijama “emitiraju” prema gore, što naravno zahtijeva decentralizaciju cijeloga sustava donošenja odluka, dakle decentralizaciju poslovnog odlučivanja.

2. *Političke implikacije globalizacije*

Riječ je dakle o dva prividno proturječna procesa, globalizaciji i decentralizaciji, koji se međusobno prožimaju, iako naravno nisu uvijek idealno kombinirani. Čak se može reći da je to dosad više postignuto na političkoj, nego na gospodarskoj razini. Decentralizacija poslovnoga, dovela je naime i do decentralizacije političkoga odlučivanja, što je bila proizvodno-tehnološka osnova za slamanje centralističkog komunističkog sustava, koji je bio zasnovan na masovnom načinu proizvodnje, i raspad centralističkih komunističkih federacija, kao što su bile, barem formalno, bivša Jugoslavija, bivši Sovjetski Savez i bivša Čehoslovačka. No da je riječ o procesu koji je zaista globalan, pokazuju i tendencije političke decentralizacije u samim razvijenim zemljama. Škotska se primjerice već izborila za svoj parlament, Wales je na sličnom putu, tendencije političke decentralizacije već naveliko prožimaju Kanadu, Belgiju, u novije vrijeme i Italiju. Vizija Europe regija također je na tom tragu.

Ima dakle dovoljno argumenata koji pokazuju da je tako promatrana globalizacija zapravo uzrok raspada komunističkog sustava i nastanka država u tranziciji, kao i novih neovisnih država poput Hrvatske. Dakle, da nije bilo procesa globalizacije ne bi bilo niti samostalne države Hrvatske. Globalizacija je dovela do urušavanja bipolarnog sustava međunarodnih odnosa, koji je bio i osnova strukture globalne sigurnosti na tehnološkim temeljima masovne proizvodnje kao načina proizvodnje u to vrijeme. Promjenom načina proizvodnje od masovnog u fleksibilni, pokazala se potreba za izgradnjom novog sustava globalne sigurnosti na tehnološkim temeljima fleksibilne proizvodnje, te na temeljima političkih implikacija globalizacije. To ima sudbonosno značenje za budućnost čovječanstva, jer bez izgradnje takvog sustava može doći do kobnih poremećaja u međunarodnim odnosima.

Prema mnogim se indikacijama može zaključiti da se upravo takav novi sustav globalne sigurnosti počeo formirati onoga dana kad je prva NATO bomba pala na Srbiju, što znači da se počeo stvarati baš u jugoistočnoj Europi, dakle u regiji u kojoj se početkom stoljeća upalio fitilj svjetskih ratova i koji bi, da nije bilo ove intervencije, još uvijek prijetio. Intervencija, koja je doduše novost u poslijeratnim međunarodnim odnosima i koja je zbog toga otvorila mnoga nova pitanja, utrla je put formiranju “novog europskog poretka”, o čemu se u EU već dulje vrijeme raspravlja, a koji bi obuhvatio šire europsko područje, koje će nuditi “mir, stabilnost i prosperitet” na osnovi 25-godišnje strategije, unutar koje će se udvostručiti broj članica Unije – od današnjih 15 na

30. Područje srednje i jugoistočne Europe postaje strateški prioritet EU, koja je spoznala da je bez stabilnosti u tom dijelu svijeta, ugrožena i njezina dugoročna stabilnost.³

Političko-strateški prioriteti novog sustava sigurnosti u svijetu i Europi, a koji se upravo “trenira” u jugoistočnoj Europi, kao u nekom sigurnosnom “laboratoriju”, mogu se sažeti u nekoliko glavnih uporišta:

– ubrzano istočno proširenje EU garancija je dugoročne političke i gospodarske stabilnosti u Europi, a posljedično i u svijetu,

– da bi se to postiglo, i područje jugoistočne Europe mora se dugoročno stabilizirati i ono ne smije nikada više biti “balkanska bačva baruta”, koja može potencijalno ugroziti čak i globalnu strukturu stabilnosti,

– Europa 21. stoljeća, kao jedan od kamena temeljaca globalne strukture sigurnosti, zemljopisno će se prostirati do granica bivšeg Sovjetskog Saveza, s time da će se njegovim sljednicama ponuditi status “udruženog dobrosusjedstva”, koji bi mogao jednoga dana prerasti u više oblike udruživanja.

EU dakle ubrzanim istočnim proširenjem širi granice regionalne, ali i globalne sigurnosti. Riječ je o političkom, tj. sigurnosnom projektu s ciljem prevladavanja starih europskih podjela preko civilizacijskih, etničkih i religijskih razlika. U novoj proširenoj EU bit će puno i muslimana, pravoslavaca, te naravno katolika i protestanata, pa je tako riječ o prijelomnom civilizacijskom projektu, koji će obilježiti odnose u čovječanstvu na početku novog Milenija. Taj je projekt izravno suprotan ideji “sukoba civilizacija” (Huntington), a upravo je zasnovan na nekim sasvim novim karakteristikama međunarodnih odnosa, koji su upravo posljedica globalizacije. Sasvim je normalno što takva nova situacija u poslijeratnim međunarodnim odnosima otvara mnoga nova pitanja, od kojih će neka bitno utjecati na uspjeh realizacije ovog sigurnosnog projekta. Takvih je pitanja puno, a u ovoj se fazi nameću najmanje tri:

- a. odnos nacionalnog suvereniteta prema obvezama koje proizlaze iz ostvarenja ovog projekta,
- b. problem dominacije unilateralizma,
- c. uloga unutrašnje demokracije.

3. Novi standardi međunarodnih odnosa

a. Sve se više pokazuje da će u novom globaliziranom svjetskom poretku pridržavanje općedogovorenih, prihvaćenih i potpisanih načela biti važnije od nacionalnog suvereniteta, pa je prema tome načelo o “miješanju u unutrašnje stvari” u značajnoj mjeri relativizirano.⁴ Iako se čini vrlo radikalnim, to ipak nije toliko u sukobu s među-

³ “Europa South-East Monitor, Issue 9, CEPS Bruxelles, March 2000.

⁴ Zanimljivo je da je načelo o “nemiješanju u unutrašnje stvari” prvi spomenuo predsjednik kineske komunističke vlade Ču En Laj početkom pedesetih godina, kao jedno od pet načela miroljubive koegzistencije. U vrijeme bipolarnog sustava međunarodnih odnosa, na to su se načelo uvijek pozivali, kad im

narodnim pravom, jer je takvih intervencija “miješanja” već bilo, barem kad su bila zadovoljena tri uvjeta: da je zaista došlo do humanitarne katastrofe, da ona ugrožava globalni mir i da se zna tko je za to odgovoran. U slučaju Kosova sva su tri uvjeta bila zadovoljena, što je ujedno i odgovor na pitanje zašto se u drugim sličnim slučajevima ne intervenira. Jer iako je ono što se događalo u Ruandi ili s Kurdima sigurno strašno, ta su područja, u kontekstu čuvanja globalne sigurnosti, manje opasna od jugoistočne Europe gdje je identificirano da je Srbija svojim ponašanjem opasno zaprijetila, ne samo regionalnoj nego i globalnoj stabilnosti. Dugo se, čak i za mnoge iritantno predugo, pregovaralo s Miloševićem, uključene su bile sve zemlje svijeta i sve međunarodne organizacije. Kad se procijenilo da zaista nema drugog rješenja, krenulo se u akciju. A glavnu odgovornost preuzele su SAD.⁵

b. Druga značajna karakteristika međunarodnih odnosa u 21. stoljeću, koja uključuje i znatan rizik, jest činjenica što barem u ovoj fazi, o gotovo svim pitanjima formiranja globalne strukture sigurnosti odlučuje samo jedna velika sila, tj. SAD. To može za dulje vrijeme zacementirati unilateralizam, što nije dobro za globalnu ravnotežu, jer je malo vjerojatno da unilateralizam može za dulje vrijeme garantirati globalnu sigurnost. Potrebno je reafirmirati ulogu Ujedinjenih naroda koji su i tako bili pred reformom, posebice kad je riječ o sastavu i poslovniku Vijeća sigurnosti, a ova im je kriza vjerojatno prilika da postanu glavni garant globalne stabilnosti. Jer UN su formirani u doba hladnoga rata, bipolarnosti u međunarodnim odnosima, kad su poslužile kao mehanizam za održavanje sigurnosne ravnoteže između dvaju blokova, dok je unutarblokovsko očuvanje stabilnosti bilo prepušteno samo njima. Već jačanjem utjecaja novooslobođenih bivših kolonijalnih zemalja unutar UN počelo je njihovo nesnalaženje u prilagođavanju uvjetima multilateralizma. Za uvjete globalizacije oni nisu sasvim spremni i dok se ne prilagode, unilateralizam, sa svim svojim povoljnim i nepovoljnim implikacijama, značajno će obilježiti međunarodne odnose.⁶

Zasad, međutim, izgleda da povoljne implikacije prevladavaju. To se vidi i po problemima, koji prate “postkosovsku krizu”, jer je nakon svega što se tamo dogodilo vrlo teško uspostaviti normalan suživot. Međutim, svatko tko zbog tih problema sumnja u učinkovitost unilateralizma, trebao bi se podsjetiti kako je takvih sumnji bilo i prije, a pogotovu za vrijeme akcije “Saveznička snaga”, pa su ipak u kratkom roku postignuti svi, baš svi, politički i vojni ciljevi, koji su bili zacrtani:

– sačuvana je regionalna stabilnost, jer je zaustavljen proces nasilnih ili dogovornih mijenjanja granica. Time je sačuvana i stabilnost južnog krila NATO-pakta, čija bi destabilizacija izazvala i destabilizaciju globalne strukture sigurnosti,

je trebalo, uglavnom čelnici komunističkih zemalja. Zanimljivo je da su se na to načelo pozivali i predstavnici bivše hadezevske vlade, posebice pokojni predsjednik Tuđman, kad je postavljanje uvjeta koje mora ispuniti Hrvatska da bi započela proceduru priključivanja u EU, nazivao “miješanjem u njene unutrašnje stvari”.

⁵ Caratan, Branko, “The Crisis in Southeast Europe and the NATO Military Intervention”, *Croatian International Relations Review*, No. 15/16, IMO, Zagreb, 1999. Također neki autori smatraju da sama činjenica što je prijedlog rezolucije o osudi NATO akcije u SR Jugoslaviji u Vijeću sigurnosti UN odbačen sa 12 prema 3 glasa, implicira *de facto* prihvatanje ove akcije od strane Vijeća.

⁶ South Centre, For a Strong and Democratic UN, South Perspective on UN Reform, Geneva, 1996.

– većina izbjeglica već se vratila u svoje domove, iako se to u vrijeme srpskog etničkog čišćenja albanskog stanovništva činilo nemogućim ili barem nemogućim u tako kratkom roku,

– unatoč razumljivim, ali samo verbalnim, nesuglasicama sačuvani su dobri odnosi unutar trokuta velikih – SAD, Rusije i Kine. To pokazuje i dogovor SAD i Kine o primanju Kine u WTO, kao i potpisivanje Povelje o sigurnosti na posljednjem samitu OEES-a u Istanbulu,

– Kosovo je ostalo u sastavu SR Jugoslavije, iako s posebnim statusom, što je omogućilo stabilizaciju Makedonije, kao značajnog elementa regionalne strukture stabilnosti, te u budućnosti Jugoslavije (nakon odlaska Miloševića), kao kamena temeljca ove strukture,

– stvoreni su uvjeti da Bosna i Hercegovina počne preuzimati sve one funkcije neovisne države, koje, zbog separatističkih i centripetalnih težnji značajnih političkih snaga u njoj, dosad nije mogla obavljati. Jakom i neovisnom Bosnom i Hercegovinom također se učvršćava regionalna stabilnost.

4. Značenje unutrašnje demokracije

c. Vrlo značajna strateška promjena u ovoj fazi izgradnje nove globalne strukture sigurnosti jest uloga unutrašnje demokratizacije, kao faktora vanjske stabilnosti. Miloševićev primjer bio je dobra pouka da se napusti koncepcija očuvanja regionalne stabilnosti kroz “jake vođe”, koji kroz autoritarnu kontrolu unutrašnjih problema navodno čuvaju regionalnu stabilnost. Ako ništa drugo, neuspjeh modela Titovog autoritarnog kontroliranja unutrašnjih napetosti bivše Jugoslavije, dok je prema vani sve izgledalo stabilno, bio je dovoljan da pokaže kako je jedino unutrašnja demokracija dugoročna garancija regionalne stabilnosti. Nakon što se 10 godina nakon njegove smrti Titova Jugoslavija raspala u krvi, ugrozivši čak i globalnu stabilnost, pokazalo se da je ipak unutrašnja demokracija, za razliku od oktroiране diktatorske unutrašnje stabilnosti, veća garancija i vanjske stabilnosti. Drugim riječima, zemlja koja ima primjerenu razinu unutrašnje demokracije veći je jamac regionalne stabilnosti od zemlje koja na prvi pogled izgleda stabilna, a unutar nje ključaju problemi. Da je u Srbiji postojala demokracija njeni političari ne bi mogli neriješene unutrašnje probleme prelijevati izvan granica, homogenizirajući narod najprije u borbi protiv Hrvatske i Slovenije, pa Muslimana, pa Albanaca. Unutrašnja demokratizacija postala je dakle bitno pitanje globalne ili regionalne strukture stabilnosti. Unutar takve strukture svaka zemlja ima svoju ulogu, a Hrvatska ulazi u interesnu zonu EU s bržim, nego što je očekivala, izgledima za punopravno članstvo. I o tome je sada riječ u projektu dugoročnog osiguravanja regionalne strukture stabilnosti od sjevera Europe do granica bivšeg Sovjetskog Saveza. U svakoj od zemalja koje pripadaju toj strukturi, a tu je i Hrvatska, demokracija zapadnoga tipa uz poštivanje ljudskih prava bit će preduvjet ostvarenju ovoga velikog, najprije regionalnoga, a onda i globalnog sigurnosnog projekta.

5. Položaj i uloga Hrvatske

Hrvatska se strateški i geopolitički nalazi u središtu ovog projekta uspostavljanja nove regionalne strukture sigurnosti. Bez njezina aktivnog sudjelovanja mnogo ga je teže ostvariti. Nema nikakva racionalnog razloga koji bi sprječavao Hrvatsku da se što aktivnije, konstruktivnije i iskrenije, sa svim svojim raspoloživim ljudskim i proizvodnim kapacitetima, uključi u realizaciju ovog projekta, to više što se može već sada procijeniti da je riječ o jednom od najznačajnijih strateških projekata, koji će obilježiti početak novog tisućljeća. Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu nezaobilazni je dio globalne strukture sigurnosti, koja se upravo gradi u odnosima velikih sila SAD, Rusije i Kine, uz aktivno sudjelovanje UN, i kroz to malih zemalja, njezinih članica, te EU. Pakt za dulje vrijeme garantira Hrvatskoj očuvanje nacionalnoga suvereniteta, jer Hrvatska više neće biti okružena nestabilnim i nedemokratskim državama, koje svoje unutrašnje probleme kroz političku i oružanu agresiju prebacuju na okruženje. Stoga joj se otvaraju nove mogućnosti i za razvoj, jer više neće trebati odvajati značajan dio društvenog proizvoda na obranu i sigurnost. Na taj će se način, sa svim svojim neokrnjenim nacionalnim identitetom mnogo lakše uključiti u europske i svjetske integracije i sigurnosne strukture.

U procesu realizacije Pakta, Hrvatskoj se trenutno nudi da aktivnom ulogom u subregiji jugoistočne Europe, zajedno s Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom i SR Jugoslavijom (kad se u toj zemlji pokrenu pozitivni demokratski procesi), a u suradnji sa susjednim zemljama koje su sastavni dio regionalne sigurnosne geometrije (Bugarska, Mađarska, Rumunjska i Slovenija), doprinosom u unapređenju međusobne gospodarske suradnje pomogne u izgradnji gospodarskih osnova sigurnosne strukture. Za Hrvatsku to baš i nije optimalan položaj, jer po razini svoga gospodarskog razvoja, kao i unutrašnjoj političkoj stabilnosti i organizaciji, nadilazi ostale zemlje subregije, od kojih su neke čak djelomice ili potpuno pod međunarodnim protektoratom. Hrvatska, međutim, mora preuzeti tu odgovornost, jer je riječ o mnogo širem projektu, od kojega zavisi i globalna sigurnost, a koji je bez aktivnog i konstruktivnog sudjelovanja Hrvatske mnogo teže ostvariti.

To ne znači da Hrvatska nema alternativu. U ovaj je, relativno nepovoljan položaj, Hrvatska došla u prvom redu zato što njezino prijašnje političko vodstvo nije ispunilo nekoliko uvjeta, koji su dio kriterija iz Kopenhagena (Amsterdama), a odnose se prije svega na razvoj demokracije u zemljama pristupnicama za početak procedure integriranja. Riječ je o dijelu uvjeta na koje se njezino čelništvo obvezalo da će ih ispuniti prilikom primanja u Vijeće Europe, kako bi hrvatsko zakonodavstvo i unutarnji politički odnosi bili kompatibilni s onima koji vladaju u zemljama punopravnim članicama Unije. To nisu uvjeti koji se odnose na Hrvatsku ili su "izmišljeni" isključivo za nju; to su naprosto standardi demokratskog života u zemljama Unije i svatko tko želi postati članom toga "kluba", mora se prilagoditi tim civilizacijskim kriterijima.

Za bilo kakav dalji napredak u pregovorima s EU treba najprije ispuniti ove političke uvjete, tj. prilagoditi se civilizacijskim standardima i kriterijima grupacije u koju se želi ući. To je sasvim prirodan put, jer je logično da se svaki novi član neke zajednice mora prilagoditi njezinim kriterijima, a ne zahtijevati da se kriteriji dosadašnjih članova

zajednice prilagode njemu. Kad se to ostvari, tada Hrvatska svoju strategiju uključivanja može zasnovati na dva kolosijeka:

- a. aktivno surađivati u promicanju subregionalne gospodarske i druge suradnje u jugoistočnoj Europi u okviru Pakta o stabilnosti i
- b. pokušati se, zahvaljujući boljoj gospodarskoj razvijenosti i stabilnosti, kao i unutrašnjem demokratskom razvitku, za tretman kojega ima prva grupa pristupnika.

a. Može se pretpostaviti da će Hrvatska, kad se i prilagodi demokratskim europskim standardima, još uvijek biti djelomice tretirana kao dio jugoistočnoeuropske subregije ponajprije zato što je dio regionalne strukture sigurnosti, a i zato što je zakasnila s procesom demokratskog prilagođavanja što ju je udaljilo od prve grupe pristupnika. Sa stajališta nacionalnih interesa čini se da se bolje prilagoditi takvoj situaciji i pokušati iz nje izvući što više koristi, nego odbijati suradnju i tako produbljivati vlastitu međunarodnu izolaciju. Kao zemlja s mnogo razvijenijim gospodarstvom od drugih zemalja subregije, Hrvatska može imati koristi od uzajamne gospodarske suradnje, kao što to imaju sve razvijenije zemlje u svijetu kada surađuju s manje razvijenim zemljama. Hrvatska, primjerice, može predstavljati polazište izgradnje i rekonstrukcije Bosne i Hercegovine, Kosova, jednog dana čak i uže Srbije, sa svim gospodarskim koristima koje iz toga za nju mogu proizaći. Riječ je dakle o kreiranju tržišta za svoje izvozne proizvode, koje je izuzetno potrebno jednoj maloj zemlji s malim nacionalnim tržištem poput hrvatskog.

U toj kombinaciji Hrvatska može pokušati kreirati tržište i kroz zalaganje za dvostruku istovremenu integraciju u subregiju s cijelom širom regijom EU. Takvih prijedloga već ima, o nekima od njih neslužbeno se raspravlja u Europskoj komisiji⁷ i oni su povezani s istovremenom trgovinskom i monetarnom integracijom jedinstvenoga europskog prostora u kojega su uključene zemlje EU, EFTA-e, CEFTA-e, sve zemlje predviđene istočnim proširenjem, kao i Turska. U okviru tih prijedloga raspravlja se i o mogućem dvostrukom istovremenom uspostavljanju zone slobodne trgovine i euorizacije čitavog ovog prostora.

b. Hrvatska može istovremeno s razvojem pregovora i odnosa s EU pokušati izboriti status prve ili barem druge grupe pristupnika, za što može pružiti argumente u vlastitome stabilnom gospodarskom razvitku, povećanom atraktivnošću za ulaganje stranih, pogotovu izravnih, investicija i strateško-gospodarskom značenju u regiji. No da bi to lakše postigla, osim prilagođavanja europskim demokratskim standardima, što je možda adekvatniji naziv od “ispunjavanja političkih uvjeta”, Hrvatska mora ubrzati prilagođavanje svoga gospodarstva uvjetima koji vladaju na jedinstvenom europskom tržištu, što zapravo znači dovršiti proces tržišne transformacije gospodarstva i promjene njegove strukture.

⁷ Declaration of the “Europa South-East” Policy Forum on the Stability Pact, Ljubljana, July, 1999., *Croatian International Relations Review*, br. 15/16, IMO, Zagreb, 1999.

6. Zaključak

Na taj bi način društveno-politički sustav u Hrvatskoj postao posve kompatibilan zapadnom demokratskom modelu, koji sigurno nije idealan, ima i on puno nedostataka i zasad sigurno nije primjenjiv na Kavkazu, ili recimo u Kini, ali u srednjoj i jugoistočnoj Europi jest. Hrvatska civilizacijski i povijesno pripada Zapadu, zapadni politički i gospodarski standardi duša su njezine kolektivne svijesti. Hrvatska je bez Zapada ništa, bez njega gubi svoj politički identitet, od čega je samo korak do gubljenja političke neovisnosti. Stoga je projekt Europe 21. stoljeća, koji se zasniva na prilagodbi međunarodnih odnosa uvjetima globalizacije, a čiji se prvi obrisi upravo formiraju na prostoru jugoistočne Europe, izraziti interes Hrvatske i glavni jamac očuvanja njezine neovisnosti i suvereniteta.

Literatura

- Bauwens, Werner – Reyhler, Luc, *The Art of Conflict Prevention, Brassey's Atlantic Commentaries*, br. 7, London – New York, 1999.
- Bornschieer, Chase-Dunn, *The Future of Global Conflict*, Sage Publications, London, 1998.
- Crouch, Streeck, *Political Economy of Modern Capitalism*, Sage Publications, London 1998.
- Grupa autora, *Global Public Goods*, ODS/UNDP, 1999.
- Dicken, Peter, *Global Shift*, Sage Publications, London, 1998.
- Frieden, A. Jeffrey – Lake, David, *International Political Economy*, St. Martin Press, New York, 1995.
- Nikić, G., Samardžija V., Staničić M., *Koristi i troškovi ulaska Hrvatske u EU*, IMO, Zagreb 2000.
- Meyers, Reinhard, *Temeljni pojmovi i teorijske perspektive međunarodnih odnosa*, Pan Liber, Osijek – Zagreb – Split, 1999.
- Rosati, K. Dariusz, *Economic Disparities in Central and Eastern Europe and the Impact of EU Enlargement*, UNECE, Geneva, 1998.
- Stability Pact for South Eastern Europe*, Cologne, lipanj 1999.
- Staničić, M., Editorial, *Croatian International Relations Review*, br. 17, 18, 19, IMO, Zagreb, 1999.
- Staničić, Mladen, *The Stability Pact – A Pact for History*, *Romanian Journal of International Affairs*, Bucharest, br. 4, 1999.

Mladen Staničić

PEACE AND SECURITY IN SOUTH-EASTERN EUROPE

Summary

Globalization has brought about the collapse of the bipolar system of international relations, which was the foundation of the structure of global security based on the technological means of mass production, which predominated at that time. The change from the mass to the flexible way of production has made it necessary to build a new system of global security on the technological resources of flexible production and the political implications of globalization. There are many indications that it was just this new system of global security that began to take shape the day the first NATO bomb fell on Serbia, which means that it came into being in South-Eastern Europe i.e. in the region that at the beginning of the 20th century ignited the fuse of the world wars and which would, if not for this intervention, still pose a threat. The intervention, a novelty in the postwar international relations, and which consequently brought up a plethora of questions, paved the way to the realization of the project Europe for the 21st century. That project, based on adjusting international relations to globalization, whose outlines are becoming visible in the region of South-Eastern Europe, is in Croatia's interest, and is the major guarantor of the preservation of its independence and sovereignty.